

Беззубко Б. І.

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту
Донбаської національної академії будівництва і архітектури, Івано-Франківськ, Україна,
okbuzzeb@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>

Беззубко Л. В.

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри економіки
Донбаської національної академії будівництва і архітектури, Івано-Франківськ, Україна,
bezzubko61@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1401-1694>

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗРОБЛЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Інтеграція знань стає обов'язковою умовою оволодіння новою навчальною й науковою інформацією та її ефективного використання. У зв'язку з євроінтеграційними процесами актуальність розроблення й введення в освітній український простір інтегрованих дисциплін зростає. Такі дисципліни потрібно широко використовувати при підготовці здобувачів вищої освіти, які вступали на скорочену форму навчання або мали освітньо-кваліфікаційний рівень за іншою спеціальністю. Метою статті є визначення методичних засад розроблення інтегрованих дисциплін у закладах вищої освіти. Автори уточнюють сутність поняття «інтеграція» як процесу, результату, явища; визначають характерні риси інтеграції навчальних дисциплін та види інтеграції. У статті висвітлено переваги й недоліки впровадження інтегрованої навчальної дисципліни. Запропоновано при створенні інтегрованої дисципліни використовувати алгоритм; в основі якого виокремлюють певні етапи, а саме: підготовчий, упровадження дисципліни, здійснення контрольних заходів. З'ясовано, що впровадження в навчальний процес у закладах вищої освіти інтегрованих дисциплін дасть можливість здобувачам освіти систематизувати знання, зосередити увагу на найактуальніших питаннях дисципліни, отримати синергетичний ефект від інтеграції навчальних дисциплін за умови проведення попередньої методичної та організаційної підготовчої роботи для здійснення інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, інтегрована дисципліна, заклад вищої освіти, навчальний процес, здобувачі вищої освіти.

JEL classification: I29, M12.

DOI: 10.32987/2617-8532-2023-2-49-60.

У сучасній науці й освіті постійно взаємодіють дві тенденції: інтеграція та диференціація. На думку багатьох фахівців, на нинішньому етапі інтеграційні тенденції домінують над диференційними. Найяскравішим прикладом інтеграції слугують євроінтеграційні процеси в освіті й науці України,

які сприяють входженню нашої країни в європейський освітній простір.

Інтеграція розглядається як перспективний напрямок вдосконалення сучасної освіти, умова здобуття нових знань [1; 2]. Інтеграція знань стає обов'язковою умовою оволодіння новою інформацією – як навчаль-

© Беззубко Б. І., Беззубко Л. В., 2023

ною, так і науковою – та її ефективного використання. У цьому контексті слушною є думка Н. Г. Сидорчук про те, що «інтеграційні процеси в освітній галузі обумовлюють специфіку інтеграційних тенденцій, що характеризують сучасну освітню дійсність на рівні теорії, практики та освітньої політики; в єдності визначають яскраво виражений суперечливий характер процесів конвергенції та диверсифікації» [3].

Наразі відбувається постійна інтеграція в освітньому просторі: на міжнародному рівні (національні системи освіти інтегруються з міжнародними), на регіональному рівні (відбувається поступове об'єднання закладів вищої освіти одного профілю в регіоні); на інститутському рівні (спостерігається інтеграція спеціальностей, навчальних курсів, дисциплін тощо). Усі ці процеси є тривалими в часі, за період їх перебігу належить аналітично осмислити, проаналізувати, оцінити те, що відбувається, розробити прогноз розвитку цього процесу. Тільки на такій основі можна приймати обґрунтовані рішення стосовно створення інтегрованих освітніх дисциплін тощо.

Актуальність розроблення інтегрованих дисциплін також визначається євроінтеграційними процесами в освіті й науці. Інтеграція освіти України в європейській освітній простір вимагає модернізації освітніх програм, упровадження нових освітніх моделей, подальшої інтеграції навчальних дисциплін із урахуванням освітньо-кваліфікаційного рівня та освітнього ступеня.

Теоретичне значення дослідження пов'язане з уточненням терміна «інтеграція» як процесу, результату,

явища; визначенням характерних рис інтеграції навчальних дисциплін, видів інтеграції. Практичне значення має використання запропонованого алгоритму при створенні інтегрованої дисципліни, що сприятиме комплексному й системному перебігу цього процесу.

Наразі кількість створених інтегрованих дисциплін у навчальному процесі є невеликою. Це пов'язано з недостатньою поінформованістю викладачів про переваги та можливості інтегрованих дисциплін, відсутністю методичних засад їх упровадження. Таким чином, актуальність окресленого питання для підготовки кваліфікованих фахівців обумовила вибір предмета дослідження. Це методичні засади розроблення інтегрованих дисциплін у ході викладання в закладах вищої освіти.

Мета статті полягає у визначенні методичних засад розроблення інтегрованих дисциплін у закладах вищої освіти. Основними завданнями дослідження є: уточнення сутності поняття «інтегрована дисципліна»; визначення характерних рис і видів інтеграції навчальних дисциплін, переваг і недоліків їх упровадження в навчальний процес; розроблення алгоритму створення інтегрованої дисципліни.

Під час аналізу проблем, пов'язаних із інтегрованими дисциплінами, важливу роль відіграли праці зарубіжних учених Р. В. Тайлера [4], Б. С. Блума, М. Д. Енгельхарта, Е. Дж. Фюрста, В. Х. Хілла, Д. Р. Кратволя [5], С. Матісона, М. Фрімена [6], які підкреслювали позитивний вплив інтеграції навчальних курсів на рівень і якість освіти, формування навичок працювати в команді, творчо розв'язувати проблемні ситуації. Дослідження наз-

ваних учених виконувалися переважно стосовно учнів школи, але основні положення, висновки й пропозиції мають сенс і для проведення навчання в закладах вищої освіти.

Потрібно також виокремити праці таких зарубіжних учених, як В. Л. Фильо, К. Шил, П. Армінда [7], Л. Шустер, Ч. Главас [8], К. Арнессон, Г. Альбінсон [9], де розглядалися теоретичні та практичні аспекти інтеграції в закладах вищої освіти.

У вітчизняній науковій літературі дослідження процесу розроблення інтегрованих дисциплін у сфері вищої освіти представлені низкою публікацій Т. Івашкової [1], К. Левківської [10], що висвітлюють теоретичні засади інтеграційних процесів. У наукових працях О. Дендеренко [11; 12] охарактеризовано різноманітні аспекти інтеграції в навчальному процесі (значення інтеграції знань, застосування компетентнісних завдань та ін.).

Автори статті досліджували практичні аспекти впровадження інтегрованих дисциплін у процес підготовки менеджерів (спеціалізація «Менеджмент у будівництві та житлово-комунальному господарстві») у Донбаській національній академії будівництва і архітектури [13–15].

При написанні статті застосовувалися методи системного аналізу, які дали змогу уточнити понятійний апарат дослідження (поняття «інтеграція», «інтегрована дисципліна» тощо), визначити характерні риси інтеграції. Завдяки логіко-структурному аналізу було запропоновано алгоритм, котрий можна використовувати при створенні інтегрованої дисципліни.

Насамперед було уточнено сутність поняття «інтегрована дисципліна». Часто для характеристики явищ

і процесів вживають різні терміни («інтеграційний», «інтегрований», «інтегральний» та ін.). Це зумовлює потребу в уточненні понятійного апарату. В основі цих термінів – поняття «інтеграція». Слід зазначити, що зміст цього поняття досліджено українськими науковцями А. Л. Бабенко [16] і Н. Г. Сидорчук [3], які аналізували різні визначення у фаховій, енциклопедичній та довідковій літературі. На думку О. М. Дейнеки, інтеграція – це «стан зв'язаності окремих диференційованих частин, доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи» [17].

Пропонуємо розглядати інтеграцію як:

а) процес об'єднання кількох диференційованих дисциплін в одну за умовами їх цільової та функціональної однотипності, на основі єдиної методології й методики з метою цілеспрямованого формування у здобувачів освіти нових знань, практичних навичок;

б) результат, що вказує на появу нових знань, здобутих під час інтеграційного процесу об'єднання дисциплін;

в) явище, яке характеризує синтез процесуальних і результуючих складових інтеграції з метою цілеспрямованого формування у здобувачів освіти нових знань і практичних навичок. Слід зауважити, що сама по собі інтеграція в освітньому процесі не є самоціллю, а лише засобом підвищення рівня знань здобувачів вищої освіти.

Інтеграційний методичний підхід орієнтує викладачів на цілісне об'єднання (інтеграцію) будь-яких компонентів, у т. ч. дисциплін, із метою набуття нових знань і практичних навичок. В основі такого підходу – розуміння характерних рис і видів

інтеграції; переваг і недоліків упровадження інтегрованих дисциплін; цілей, змісту, положень, форм, знань та методів, притаманних кожній дисципліні. Такий підхід забезпечує цілісну єдність дисциплін.

Можна виокремити характерні риси інтеграції навчальних дисциплін. Це:

- Об'єднання частин (елементів) диференційованих дисциплін в єдину дисципліну. При цьому можна використовувати два підходи:

- 1) виділення основної дисципліни, яка виступає інтегратором, і допоміжних, що сприяють доповненню, розкриттю сутності змісту матеріалу основної дисципліни;

- 2) усі дисципліни матимуть рівноцінне значення без виокремлення основної й допоміжних дисциплін.

- Можливість не лише просто об'єднати дисципліни, а перейти до їх синтезу, взаємопроникнення їхніх елементів.

- Отримання синергетичного ефекту.

- Доповнення та уточнення змісту, зближення пов'язаних дисциплін.

- Розвиток ідей, спільних для різних дисциплін.

- Для здобуття вищої освіти Утворення в здобувачів освіти узагальнених когнітивних навичок (компетенцій).

Інтегровані навчальні дисципліни можна впроваджувати на всіх етапах навчального процесу, але з урахуванням специфіки прийому до закладів вищої освіти.

В Умовах прийому на навчання для здобуття вищої освіти [18] зазначається, що заклад вищої освіти в Правилах прийому може встановити для такої категорії осіб вимоги щодо «включення додаткових обов'язкових навчальних компонентів до індивідуального навчального плану». Рекомендації до впровадження інтегрованої навчальної дисципліни як обов'язкового навчального компонента при прийомі на навчання для певних категорій вступників наведено на рис. 1.

Приблизну чисельність осіб, яким рекомендується вивчення інтегрованої навчальної дисципліни, можливо визначити в масштабах країни за даними вступу у 2022 р. певних категорій здобувачів вищої освіти (табл. 1).

На наш погляд, для осіб, які вступали на скорочену форму навчання

Умовні позначення: ОКР – освітньо-кваліфікаційний рівень, ОПС – освітньо-професійний ступінь, ОС – освітній ступінь.

Рис. 1. Рекомендації до впровадження інтегрованої навчальної дисципліни як обов'язкового навчального компонента при прийомі на навчання для здобуття вищої освіти

Побудовано авторами за: [18].

Таблиця 1

Дані щодо чисельності зарахованих на навчання в Україні у 2022 р., осіб

Освітній рівень	Бюджет	Контракт	Разом
<i>Після 4-го року навчання</i>			
Бакалавр (заклад вищої освіти)	1	10 261	10 262
Магістр (заклад вищої освіти)	42 778	118 513	161 291
Фаховий молодший бакалавр (заклад фахової передвищої освіти)	-	10	10
<i>На основі молодшого бакалавра (після 3-х років навчання)</i>			
Бакалавр (заклад вищої освіти)	-	46	46
Магістр (заклад вищої освіти)	-	3	3
Фаховий молодший бакалавр (заклад фахової передвищої освіти)	-	9	9
<i>На основі фахового молодшого бакалавра (після навчання в коледжі)</i>			
Бакалавр (заклад вищої освіти)	164	1 050	1 214
Магістр (заклад вищої освіти)	-	56	56
Фаховий молодший бакалавр (заклад фахової передвищої освіти)	-	87	87

Складено авторами за: [19].

або які мали освітньо-кваліфікаційний рівень, здобутий за іншою спеціальністю, необхідно ввести в практику підготовки інтегровану дисципліну. Це дасть можливість таким здобувачам систематизувати знання, зосередити увагу на найактуальніших питаннях майбутньої професії. Вимоги сучасного виробництва передбачають вико-

ристання інтегрованих дисциплін у процесі підвищення кваліфікації фахівців.

На основі дослідження існуючої практики викладання інтегрованих дисциплін, із урахуванням положень, що містяться у фаховій літературі, визначено переваги й недоліки впровадження такої навчальної дисципліни (табл. 2).

Таблиця 2

Переваги та недоліки впровадження інтегрованої навчальної дисципліни

Переваги	Недоліки
<p>Значно посилюється пізнавальний інтерес студентів до подальшого поглибленого вивчення дисциплін. Відбувається систематизація й концентрація знань у межах однієї дисципліни.</p> <p>Спостерігається всебічний розвиток особистості, яка прагне опанувати різноманітні знання; формується її креативне мислення, увага, уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати.</p> <p>Стає можливим комплексний розгляд об'єкта дослідження з урахуванням усіх його характеристик. Удосконалюється характеристика взаємозв'язку вищій процесів.</p> <p>Матеріал у різних курсах не дублюється.</p> <p>Здобувачі освіти витрачають менше часу завдяки оптимізації навантаження.</p>	<p>Уведення нових інтегрованих дисциплін вимагає від студентів ретельнішої підготовки до оволодіння матеріалом.</p> <p>Різнманітні теми ускладнюють сприймання матеріалу студентами.</p> <p>Викладачі не мають методичних рекомендацій щодо розроблення й впровадження інтегрованих дисциплін.</p> <p>Викладачам бракує кваліфікації для розроблення та впровадження інтегрованих дисциплін. Є потреба у висококваліфікованих викладачах, які володіють знаннями з декількох дисциплін.</p> <p>Створення інтегрованих дисциплін вимагає внесення змін до існуючої системи навчальних дисциплін, програм підготовки.</p> <p>Можливості інтеграційних процесів, ефективність впровадження інтегрованих дисциплін недостатньо досліджені.</p>

Складено авторами за: [20].

Як видно, позитивні сторони впровадження інтегрованої навчальної дисципліни переважають над негативними, але для успішної навчальної діяльності потрібна певна організаційна й методична підготовка цього процесу.

При створенні інтегрованої дисципліни пропонується використовувати алгоритм, що складається з декількох етапів.

На першому етапі (підготовчому) визначається мета й завдання майбутнього курсу, загальні підходи та форми інтеграції. Це дає змогу сформулювати єдине розуміння проблем і шляхів їх розв'язання, створити організаційну систему представлення матеріалів до дисципліни (єдині структурні елементи тем, системи контролю знань тощо).

Основними підходами при реалізації цього етапу є комплексний, систематичний і тематичний, що уможливає вибір предметів або тем із різних предметів, які будуть інтегровані в єдину дисципліну. Використання цільового підходу забезпечує можливість того, що інтегрована дисципліна буде розроблятися з метою цілісної, системної підготовки майбутнього кваліфікованого фахівця.

І. Трубавіна наголошує на необхідності використання при розробленні інтегрованої дисципліни таких підходів: філософських (прагматичний, діяльнісний і матеріалістичний); загальнонаукових (системний, комплексний, прав людини, розвитку людини, гендерний); конкретно наукових (підходи соціальної роботи: «кризове втручання», «допомога для самопомогі», теорія участі, профілактичний, проблемно-орієнтований) [21].

На другому етапі (впровадження) розробляється програма дисципліни, формується її зміст, уточнюються основні положення; здійснюється впровадження та апробація навчальної дисципліни в освітньому просторі.

На третьому етапі (контрольному) проводиться контроль знань і вмінь, набутих здобувачами вищої освіти. Для цього розробляються системи діагностики (вступної, проміжної й контрольної) та моніторингу сформованості знань і вмінь у здобувачів вищої освіти, які вивчили певну дисципліну.

Охарактеризуємо найважливіші завдання, що розв'язуються на першому етапі.

Відбір предметів, які може бути покладено в основу інтегрованої дисципліни, з урахуванням єдиного об'єкта дослідження, використовуваних методів.

Наприклад, при формуванні інтегрованої дисципліни «Менеджмент будівництва та ЖКГ» [14] за основу було взято такі дисципліни, як «Стратегічне управління», «Планування підприємств», «Організація виробництва в будівництві та ЖКГ», «Управління персоналом» та ін. Відбір здійснювався з урахуванням необхідності оцінки виконання основних функцій менеджменту стосовно будівництва й житлово-комунального господарства. При цьому об'єктом дослідження всіх цих дисциплін було будівництво та житлово-комунальне господарство; використовувались однакові або близькі методи дослідження предметів і явищ, притаманних цим галузям; розглянуті характеристики об'єктів у рамках визначених предметів дослідження підпорядковуються загальним закономірностям. Бажа-

но на самому початку викладання, у перших темах дисципліни, пояснити основні поняття, виокремити взаємозв'язки між темами з різних дисциплін тощо; встановити координацію й взаємозв'язок між темами дисципліни для забезпечення єдиного бачення та розуміння щодо основних положень тем дисципліни.

Вибір форми інтеграції для розроблення інтегрованої дисципліни.

Вибір форми інтеграції залежить від ступеня поєднання диференційованих частин в єдине ціле. Правильний вибір форми інтеграції уможливить обґрунтований вибір предметів. Можливі форми інтеграції наведено на рис. 2.

Таким чином, у сучасних умовах необхідно дедалі більшу увагу приділяти розробленню інтегрованих дисциплін за допомогою поступового пере-

ходу освітнього процесу від дисциплінарного до інтеграційного (інтеграції дисциплін). Актуальність розроблення й уведення в практику навчання інтегрованих дисциплін пов'язана з інтеграційними процесами в освіті та науці, зумовлена особливостями прийому до закладів вищої освіти України для здобуття вищої освіти певних категорій вступників.

Уточнення сутності поняття «інтегрована дисципліна» дає можливість розглядати інтеграцію комплексно – як процес, результат і явище.

Визначення характерних рис і видів інтеграції навчальних дисциплін, переваг та недоліків їх упровадження в навчальний процес має як теоретичне, так і практичне значення для формування інтегрованих дисциплін. Розглянуті методичні засади становлять основу інтеграційного

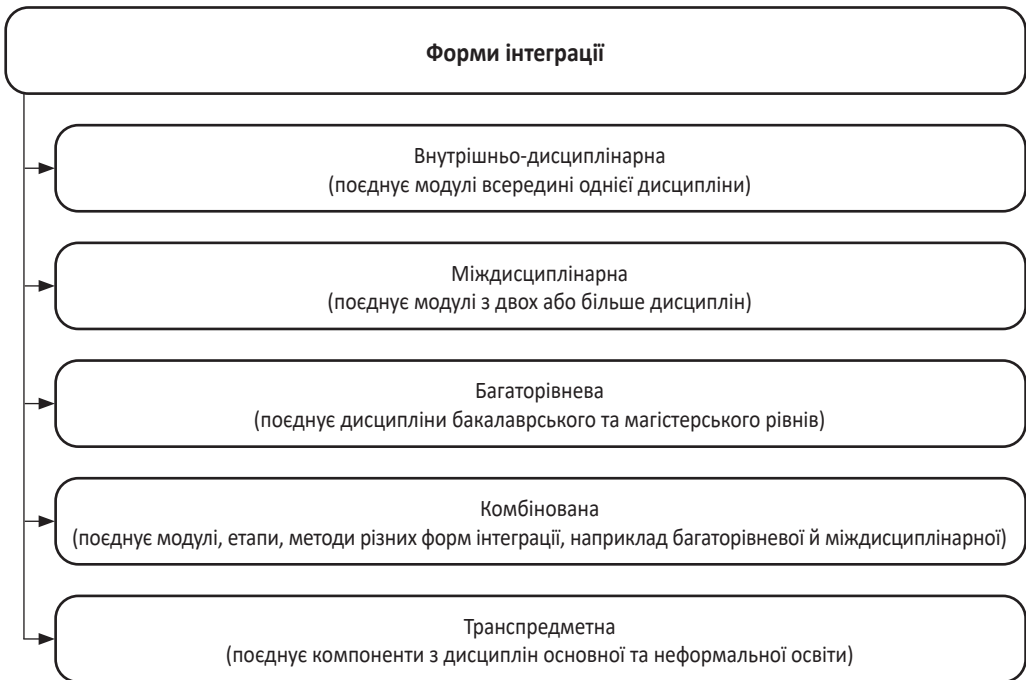

Рис. 2. Можливі форми інтеграції навчальних дисциплін

Побудовано авторами.

методичного підходу до створення інтегрованих дисциплін.

Запропоновано алгоритм створення інтегрованої дисципліни на основі виокремлення таких етапів: підготовчого, упровадження дисципліни, здійснення контрольних заходів, що дає змогу розв'язувати складні завдання поетапно.

Упровадження в навчальний процес у закладах вищої освіти інтегрованих дисциплін сприятиме систематизації знань здобувачів освіти, зосередженню їхньої уваги на найактуальніших питаннях, отриманню синергетичного ефекту від інтегра-

ції навчальних дисциплін за умови проведення попередньої методичної й організаційної підготовчої роботи для забезпечення процесу інтеграції.

Перспективи подальшого використання інтегрованих дисциплін у вищій освіті пов'язані з вирішенням питань щодо вдосконалення:

1) існуючого формату навчання з використанням інтегрованих дисциплін;

2) нормативної та методичної діяльності з розроблення й упровадження інтегрованих дисциплін у заклади вищої освіти.

Список використаних джерел

1. *Івашкова Т.* Основні тенденції інтеграційних процесів у сучасному освітньому просторі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : педагогічні науки.* 2016. № 2(4). С. 97–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadprcn_2016_2_10 (дата звернення: 10.03.2023).
2. *Ненша О.* Погляди на інтеграційні процеси в сучасній освіті. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/347933921_Poglyadi_na_integracijni_procesi_v_sucasnij_osviti (дата звернення: 28.03.2023).
3. *Сидорчук Н. Г.* Інтеграційні процеси в освіті як полікультурна проблема. *Проблеми освіти.* 2015. Вип. 82. С. 230–233. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/16980> (дата звернення: 28.03.2023).
4. Tyler R. W. Basic Principles of Curriculum and Instruction / Eds.: W. Pinar, W. Reynolds, P. Slattery, P. Taubman. *Understanding Curriculum.* New York : Peter Lang, 1995. URL: <http://schugurensky.faculty.asu.edu/moments/1949tyler.html>.
5. *Bloom B. S., Englehart M. D., Furst E. J., Hill W. H., Krathwohl D. R.* Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals by a Committee of College and University Examiners (Handbook I: Cognitive Domain). New York : Longmans Publishing, 1956.
6. *Mathison S., Freeman M.* The Logic of Interdisciplinary Studies. *Report Series 2.33.* Guilford Press, 2009. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED418434.pdf>.
7. *Filho W. L., Shiel C., Paco A.* Implementing and operationalising integrative approaches to sustainability in higher education: the role of project-oriented learning. *Journal of Cleaner Production.* 2016. Vol. 133. P. 126–135. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.05.079>.
8. *Schuster L., Glavas Ch.* Exploring the dimensions of electronic work integrated learning (eWIL). *Educational Research Review.* 2017. Vol. 21. P. 55–66. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.04.001>.
9. *Arnesson K., Albinsson G.* Integration of theory and practice in higher education. *International Journal of Educational Research.* 2012. Vol. 53. P. 370–380. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2012.05.002>.

10. Левківська К. В. Теоретичні основи інтеграційних процесів в освіті. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Сер. : педагогічні науки.* 2010. № 54. С. 177–181. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/4685> (дата звернення: 10.03.2023).

11. Дендеренко О. О. Впровадження інтегративного навчання шляхом застосування компетентнісних задач в процесі підготовки майбутніх суднових механіків. *Сучасні тенденції навчання природничо-математичних та технологічних дисциплін у загальноосвітній та вищій школі* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Кропивницький, 17–22 жовт. 2016 р. Кропивницький, 2016. С. 26–28. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/4148/%d0%a2%d0%b5%d0%b7%d0%b8-12%20%d0%94%d0%95%d0%9d%d0%94%d0%95%d0%a0%d0%95%d0%9d%d0%9a%d0%9e%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.03.202).

12. Дендеренко О. О. Інтеграція знань як основа формування професійних компетентностей суднових механіків у ВНЗ I–II рівнів акредитації. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Сер. : педагогічні науки.* 2014. Вип. 66. С. 294–301. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_66_53.

13. Менеджмент будівництва : навч. посіб. / Л. В. Беззубко та ін. ; за ред. Л. В. Беззубко. Макіївка : Цифрова типографія, 2014. 244 с.

14. Беззубко Л. В., Долгальова О. В., Беззубко Б. І. Менеджмент у будівництві та ЖКГ : навч. посіб. Івано-Франківськ : ДонНАБА. 2022. 244 с.

15. Менеджмент міського господарства : навч. посіб. / Л. В. Беззубко та ін. ; за ред. Л. В. Беззубко. Макіївка : Цифрова типографія, 2014. 366 с.

16. Бабенко А. Л. Сутність і зміст понять «інтеграція» та «інтеграційне заняття». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. : педагогіка, соціальна робота.* 2015. Вип. 37. С. 9–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_3 (дата звернення: 28.03.2023).

17. Дейнека О. М. Методичні засади інтеграції навчання технічних дисциплін і фізики в професійно-технічних навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 24 с. URL: https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.19/Daineika.pdf (дата звернення: 10.03.2023).

18. Умови прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році / Міністерство освіти і науки України. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/11/30/Nakaz.MON-1098.Umovy.pryyomu.VO.2022.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).

19. Вступ–2022 у даних / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/Vstup-2022.u.danykh.13.01.2023.pdf>.

20. Кочубей А. В. Інтеграція як ефективне методичне явище в процесі підготовки студентів технічного вищого навчального закладу. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти.* 2014. № 9(52). С. 190–193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_9_54.

21. Трубавіна І. Материнознавство в соціально-педагогічній діяльності: інтегрована навчальна дисципліна у закладах вищої освіти. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Сер. : педагогічні науки.* 2018. Т. 2. № 3(62). С. 318–326. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-62-2018-2-60.pdf> (дата звернення: 28.03.2023).

Borys Bezzubko

Ph. D. (Public Administration), Associate Professor, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, Ivano-Frankivsk, Ukraine, okbuzzeb@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>

Larysa Bezzubko

Dr. Sc. (Public Administration), Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture, Ivano-Frankivsk, Ukraine, bezzubko61@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1401-1694>

METHODOLOGICAL BACKGROUND FOR DEVELOPING INTEGRATED DISCIPLINES IN THE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *Integration is a perspective direction for improving modern education. For persons who have entered a shortened form of education or have an educational and qualification level obtained in another speciality, it is necessary to introduce the teaching of an integrated discipline in the practice of learning. This will allow such applicants for education to systematize their knowledge and focus on the most pressing issues of their future profession. The small number of integrated disciplines in the educational process is due to a lack of awareness among teachers of the advantages and opportunities of integrated disciplines for training specialists, and insufficient development of methodological foundations for the promotion of integrated disciplines. The purpose of the article is to characterize the methodological bases for the development of integrated disciplines in higher education institutions. The main scientific results of the study include the definition of integration as a process, result and phenomenon; characterization of the features and forms of integration of educational disciplines (intra-disciplinary, interdisciplinary, multi-level, combined, trans-subject); identification of the positive and negative aspects of the introduction of an integrated educational discipline. The authors define integration as a phenomenon characterizing the synthesis of procedural and resultant components of integration with the aim of targeted formation of new knowledge and practical skills among students. The main advantages of the introduction of integrated disciplines include systematization and concentration of knowledge within one discipline; comprehensive consideration of the object of the study taking into account all its characteristics; no duplication of information in different courses; saving students' time as a result of workload optimization. The general conclusion is that the development and implementation of an integrated discipline in educational practice contributes to the further development of the professional knowledge and skills of a future specialist. Prospects for the further introduction of integrated disciplines in higher education are related to the improvement of the existing format of training using integrated disciplines, as well as regulatory and methodological bases for the development and implementation of integrated disciplines in higher education institutions.*

Keywords: *integration, integrated discipline, higher education institutions, educational process, higher education students.*

References

1. Ivashkova, T. O. (2016). Main tendencies of integrated processes in the modern educational space. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Series: Pedagogical sciences, 2(4)*, 97-107. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadpcpn_2016_2_10 [in Ukrainian].

2. Nepsha, O. (2020). *Views on integration processes in modern education*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/347933921_Pogradi_na_integracijni_procesi_v_sucasnij_osviti [in Ukrainian].
3. Sydorchuk, N. H. (2015). Integration processes in education as a multicultural problem. *Problems of education*, 82, 230-233. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/16980> [in Ukrainian].
4. Pinar, W., Reynolds, W., Slattery, P., & Taubman, P. (Eds.) (1995). Ralph W. Tyler Publishes Basic Principles of Curriculum and Instruction. *Understanding Curriculum*. New York: Peter Lang. Retrieved from <http://schugurensky.faculty.asu.edu/moments/1949tyler.html>.
5. Bloom, B. S., Englehart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals by a Committee of College and University Examiners* (Handbook I: Cognitive Domain). New York: Longmans Publishing.
6. Mathison, S., & Freeman, M. (2009). The Logic of Interdisciplinary Studies. *Report Series 2.33*. Guilford Press. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED418434.pdf>.
7. Filho, W. L., Shiel, C., & Paco, A. (2016). Implementing and operationalising integrative approaches to sustainability in higher education: the role of project-oriented learning. *Journal of Cleaner Production*, 133, 126-135. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.05.079>.
8. Schuster, L., & Glavas, Ch. (2017). Exploring the dimensions of electronic work integrated learning (eWIL). *Educational Research Review*, 21, 55-66. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2017.04.001>.
9. Arnesson, K., & Albinsson, G. (2012). Integration of theory and practice in higher education. *International Journal of Educational Research*, 53, 370-380. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2012.05.002>.
10. Levkivska, K. V. (2010). Theoretical principles of integration process in education. *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 54, 177-181. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/4685> [in Ukrainian].
11. Denderenko, O. O. (2016). Implementation of integrative learning through the use of competence-based tasks in the training of future ship mechanics. *Modern trends in teaching natural, mathematical and technological disciplines in secondary and higher education*, Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Internet Conference. Kropyvnytskyi. Retrieved from <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/4148/%d0%a2%d0%b5%d0%b7%d0%b8-12%20%d0%94%d0%95%d0%9d%d0%94%d0%95%d0%a0%d0%95%d0%9d%d0%9a%d0%9e%202016.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
12. Denderenko, O. O. (2014). Integration of knowledge as a basis professional competence ship engineers in universities and II accreditation levels. *Collection of scientific work. Series: Pedagogical sciences*, 66, 294-301. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2014_66_53 [in Ukrainian].
13. Bezzubko, L. V. (Ed.). (2014). *Construction management*. Makiivka: Digital Typography [in Ukrainian].
14. Bezzubko, L. V., Dolhalova, O. V., & Bezzubko, B. I. (2022). *Management in construction and housing and communal services*. Ivano-Frankivsk: DonNABA [in Ukrainian].
15. Bezzubko, L. V. (Ed.). (2014). *Management of municipal services*. Makiivka: Digital Typography [in Ukrainian].
16. Babenko, A. L. (2015). The essence and content of the concepts of "integration" and "integration class". *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: Pedagogy, social work*, 37, 9-12. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_37_3 [in Ukrainian].
17. Deineka, O. M. (2019). *Methodological principles of integration of teaching technical disciplines and physics in vocational schools*. (Extended abstract of candidate's thesis).

M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Kyiv. Retrieved from https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/avtoref/D_26.053.19/Daineka.pdf [in Ukrainian].

18. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). *Conditions for admission to higher education in 2022*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/11/30/Nakaz.MON-1098.Umovy.pryyomu.VO.2022.pdf> [in Ukrainian].

19. Ministry of Education and Science of Ukraine. (n. d.). *Entry-2022 in data*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/Vstup-2022.u.danykh.13.01.2023.pdf> [in Ukrainian].

20. Kochubey, A. V. (2014). Effective integration as methodological phenomenon during training students in technical colleges. *Updating the content, forms and methods of education and upbringing in educational institutions*, 9(52), 190-193. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2014_9_54 [in Ukrainian].

21. Trubavina, I. (2018). Maternity knowledge in social and pedagogical activity: integrated educational discipline in higher education establishments. *Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi MNU. Series: Pedagogical sciences*, 2(3), 318-326. Retrieved from <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-62-2018-2-60.pdf> [in Ukrainian].